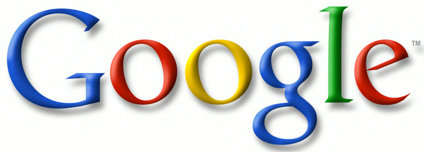
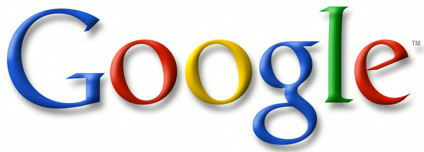
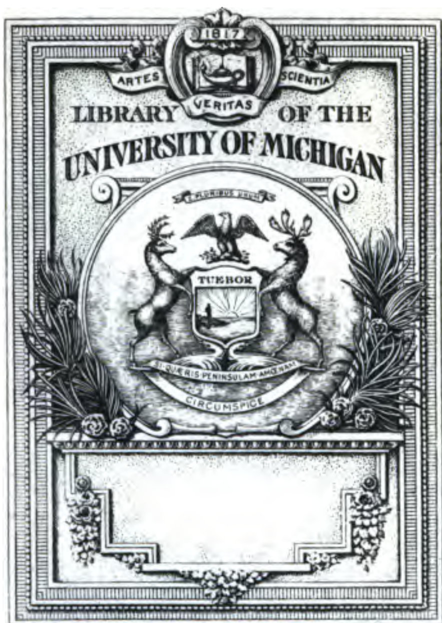

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

J. I. va

BRIEF
AEN DEN HEERE
ADRIAEN RELAND,
PROFESSOR DER OOSTERSCHE TALEN IN DE ACADEMIE TOT UTREGT,

VANDEN SCHRYVER DER

LINGUAE BELGICAE IDEA GRAMMATICA; &c.

tot rekenſchap vande Aenmerkingen vanden Heer ARNOLD MOONEN op dezelve *Idea*; en van 't richtig Nederduitſch, zoo als door onze HOOGE OVERHEIDT gebruikt is in HARE nieuwe overzettinge des Bybels.

t' UTREGT.

By WILLEM BROEDELET, Boekverkoper op de Maertens Dam. 1709.

BRIEF

AEN DEN

HEERE PROFESSOR

ADRIAEN RELAND.

TEGEN DE

Aenmerkingen vanden Heer *Arnold Moonen*, op de *Idea Grammatica &c*: en voor 't richtig Nederduitſch, zoo als door onze *Hooge Overheid* gebruikt is in *Hare* nieuwe overzettinge des Bybels.

HOOGGELEERDE en BEROEMDE HEER,

k herdenke nog al gedurig aen 't geleerd en teſſens geneughelijk onderhoudt, waer af ik my zoo ruim bedeeld vond in het bezoek, welks genot Uwe Edelheidt my laetſt, den korten tijt mijns verblijfs in Uitrecht, gewaerdigde te gunnen: en 't zal naeſt gewis zijn dat U. E. heel gereedt onderhevig ſtae aen 't lot, op zulken taerling gewoon te loopen; dat is, dat men nog eens

in uwe Stadt wezende zijne ſtoute ſchoenen aengeſpe om U. E. eenig uur van zijnen beſtipten tijt te komen afnijpen. Een voorwaerde biedt mijne geringheit daer weder tegen: te weten, Op zoo goed wederom. Wanneer wy in het een en in het ander vaſt wat omhaelden, afklimmende zoo al van hooger naer lager, betuigde U. E. ook in het midden zijner Profeſſie der *geleerde* Talen, met eenen gantſch te wezen voor het liefhebberſchap in onze *Moederlyke*; en verplichtte my tot rekenſchap en mededeelinge, wanneer my ook hier in eens wat merkwaerdig te voren quame. Zie hier dan, *Beroemde Heer*, een voorval dat ik opneme tot een aanvang van quijtinge.

Daer doet zig op; dat onze gemeene Vriend Dr. *David van Hoogſtraten* mijn geboorte-ſtedeman, uithalende eenen tweeden druk zijner *Geſlagt-lyſte*, daer agter laet volgen eenen brief van *Aenmerkingen*, by onzer tale voornamen liefhebber den eerwaerden Heere *Arnold Moonen* aen hem geſchreven al den 20. April 1708, over mijne *Idea Grammatica:* En zoo drage ik, met dezen, Uwe Edelheid eens op de Ontbinding die 't mijne geringheit gedraegt om dien zelven Heere Moonen, en voorts aen 't Algemeen, daer over in nader overweginge te geven. 't is maer jammer, dat het ſtof zy, die ik zoo ras loof werde: reden, waerom ik 'er ook des te gezwinder zal doorſlaen.

Ik hebbe elders wel gëuittet, dat een *Grammatica* moet eigentlijk wezen een *Berigtſchrift*, omden

den kenner te erinneren en den onkundigen te wijzen den wegh om in onze, 't zy nootſakelijke 't zy uitgeleſene, boeken het redelmatige te konnen naergeleiden en het onregelmatige daer van met reden te onderſcheiden: niet anders dan eene Lantkaert, welke den reiziger vertoont niet des Uitgevers *eigene ſchikking* der wegen en ſtroomen; ende hoedanig men die, een nieuw Land ſtigtende, voeglijxt verdeelen moeſt; maer in 't tegendeel der zelver waeragtige en dadelijke ſtrekking, 't zy hoedanig die ook loope. Ik voege hier by (de werrelt wil doch altoos genarret zijn met gezag van Schrijvers by te brengen: de gezonde Reden is haer niet voldoende.) dat ik ſedert gelezen hebbe in den geleerden *Gerhardus Johannes Voſſius*, den Amirael der Letterkunſtenaren, in zijn groot werk over deze ſtoffe: hoe Hy eene verdeeling opbrengt; dat, namelijk, alle Letterkunſt dus moet ingerigt worden, dat zy ons I°. *de regelen der gantſche konſte aentoone*: en II°. *het geſchrijf van de auteuren leere verſtaen.* net dat zelfde dat ik daer zeide. Nu komt het my zoo voor, dat de gebroederſchap onzes Nederduitſchen Parnas, waer af de Heer *Moonen* nu te mets de outſte man wort, als geheellijk gevallen legt op dat eerſte deel van *Voſſius*: zonder tot den opbouw van dat tweede deel te treden, ja zonder ſchijn te geven van daer iets af te kennen. Zoo haeſt ik de bladeren van zijne *Spraekkunſt* maer open deed, bleek my dit aenſtonts: ik vond daer niets ter werrelt in van

Vossius gemelte tweede verdeelinge: Hy en leert de landtsaten aldaer geene auteuren in 't algemeen verstaen; zelfs niet dat onontbeerbare boek in onze huishoudens; te weten, der Staten nieuwe Overzettinge des *Bybels*. Hier in is dan zulk bestek van hem altemael onvolkomen: ende dat te meer, om dat men, inziende zijne heele behandeling der *Etymologie*, van dat andere niets van Hem kan te wagten hebben; als geene beenen wezende daer zulk een lijf eenigsins op kan passen. Op zijne *Etymologie* kan'er buiten den rijm-zweemenden en silb-snoeijenden trant van *Joost vanden Vondel* niets geschreven gevonden worden, dat eenige proef houde: en aen dit algemeene en blinde dood-vonnisse moet alles, onoverwogen en onverhoort, wat'er in de heele tale by ons is. Waerlijk, eene ten uitersten averegtsche rooije van Letterkunst te verhandelen! In 't stuk van veroordeelinge moet men particularizeren over de fouten, en redenen geven, waerom het vorige niet en dogt toen het geschreven wiert; of, toen immers dogende, met wat reght het nu minder doogt dan doenmaels. Ende indien ik maer dwersdryvery (*chicane*) zogte, ik volstond met den Heer *Moonen* en zijne medestemmers maer voor die twee karren te spannen; te weten, om hier over hun bewijs te moeten inbrengen: want ik, die de tael des Lants voor my hebbe, behoeve tegens nieuwigheden niets te bewijzen. Maer vermits ik, voor onze lantsaten, de zaek zoecke te eindigen,

zal

zal ik my instellen tot bewijzer van mijn inbrengen: en zoo verzoek ik dat de gene die in 't mijne niet beliefden te rusten mede doen van het hunne. 't Geschil, in dezen, is daer ook gantsch toe geaerdt: 't is over beide de zijden *posityf:* en ider is hier bewijsvoerder van zijn vermeten. (*autor & respondens.*) De *Hoofizaken* hebbenwe alleen maar op te nemen: want over den grond des gebouws eens vallende, indien in het getimmerte al iets oneffen oft slim stond, (een belezentheitje, een tael-outheitje onder of over) dat moet zig zelf regten, ende is geen schrijf-wisselinge waerd.

Ik hebbe dan in mijne *Idea* opgebracht gehad, dat'er in ons Nederduits een onderscheit moet gemaekt worden tusschen de Gemeene Tael vande Republijk, en tusschen zekere Spraekvorm: (*Dialectus metaplasmica.*) ook dat de beginsels (*elementa*) inde Tale vande Republijk moeten onderwezen worden. Hier over zet de Heer A. Moonen zig zoo verre voor onderregtinge open, dat hy dit toestaet: maer hy ziet daer noch niet door; dat hy het onderwijs vande gemelte tale der Republijke met my hale uit onze nieuwe Staten-overzettinge des Bijbels; welke, niet enkel naer mijn afgeven maer naer loutere waerheit, het Boek der Republijke is. met een weinig nader indenkens zal dit mede wel over de brugge komen: want 't is eene tegenspraek in zig zelf, dat de Tael der Republijke niet en zou te halen wezen uit het

Boek der Republijke, en dat boek namentlijk, 't welk Zy ons voor tael-rigtig veilt. waer uit nader? Hier had de Heer Moonen zig over behooren te uiten; als men met elkander zaken zal eindigen.

Tot grondvest zijner zwarigheid werpt zijn Ed. op, hoe dat de tael dier Overzettinge zou bezwangert zijn met Grammaticale fouten: als, *oneenparigheidt* in 't *genus*; strijdigheden tegen 't *Gebruik*, en tegen de *Reden*; ja dat de *solæcismus* hier in voorkomt blad by blad. eene opwerping van zijn E., veel te ruimsschoots, om niets meer om 't lijf te hebben!

Die vermeinde *oneenparigheit* in 't *genus* vervalt aenstonts: want de Heer Moonen zelf staet bekent, dat den overzetteren is bygezet een Voorschrift van Bestek of *Systema* in 't Grammaticael: nu zijn alle de fouten in eenen Schrijver tweederhande; of bestek-fouten, of schrijf-en druk-fouten. (*vitia vel systematis*, *vel scriptionis & typographica*) By Joost vanden Vondel (ik moete dog met dezen man by den Heer Moonen voor den dag komen) is *geest*, buiten tegensprake, *systematice* mangeslagtelijk: egter in zijne opdragte van Jozef in Egipten staet het vrouwgeslagtelijk: *Het beliefde de Heilige Geest.* En alzulx komt voor in de allerbeste boeken. dit is aldaer geen *vitium systematis*: wat dan? een schrijf-of druk-fout; die eenen Auteur niet moet te laste komen. Welk nu, in die Staten-overzettinge, hun *systema generis* zy ontrent

trent zulken woort, als'er de Heer Moonen eenige opraept, valt aende meerderheit der texten, het heele boek lanx, besliſſelijk te kennen: by voorbeelt, *Blijdschap.* feminin: *Dag* en *Scepter.* masculin: *enz.* Daer nu 't zelve al eens oneenparig opkomt, is het hier even eens als wy ſtrax over Jooſt vanden Vondel zeiden; te weten, ſchrijf- of druk-fout; van welker beteringe Mijne Heeren de Staten, des behoorlijk aengezogt, zig ook niet onttrekken zouden. Maer, terwijle ik nu hier in ben; by wijlen Johannes Vollenhove en dezen Heer Moonen is *werrelt* en *kele* vrouwgeſlagtelijk: egter hebben zy beide *'s werrelts* en *luitskeels* in maſculino; in plaetſe van *der werrelt* en *luider-kele:* en dit is vaſt nocht ſchrijf-nocht drukfout: derhalven *vitium ſyſtematis*, en wel van 't allerſlegtſte. Ende dunkt my, onder verbeteringe, wanneer ik zelf in wantale beſtond; dat ik ten minſte wat voegſamer en ingetogener zou gaen in 't werk daer mijne Overheit zig Auteur van verklaert, openbaer, met opraepſelen, te verkleinen en van zijne waerdye te berooven. In Regten zeit men; *Ejus eſt pœnam petere, qui in pœnam non incidit. l.* 154. *ff. de R. J.* Te meer noch, om dat eenige dezer woorden, 't gene noch al oneigener komt, zijn *merè communis generis*, en dienvolgende uit hunnen aerdt, *en ſyſtematicè*, eene oneenparige ſchrijving gedoogen. als, *Nagt*, *Vrede*, *Neuze*, ook wel *Drake.* enz. Zoo als te vinden is inde Rijmkronijk van Melis Stokke,

van *Nagt.* fem. *Jan* I. ✝. 1230: *Jan* II. 3879: *Hubert* pſ. 90. 136: en maſculin. *Jan* II. 1315. *Vrede* fem. *Flor.* III. ✝. 398: *Did.* VII. 84: *Ada* 539: *Jan* II. 1753: en maſculin. *Did.* VI. 137: *Flor.* V. 821. 1813. 1970. *Neuze.* fem. *Kilian.* in voce *Knip.*: en maſculin. *Hubert.* pſ. 18.

De opwerpingtjes, die daer by volgen, ontrent de *declinatio pronominum*, *Hen*, *Haer*; ook het *regimen præpoſitionum*; hebben mede al hare oploſſing, die elders hare plaets zal vinden: ook van het *Rijmverlof*, ik *heb*, ik *zoek*, ik *roep*: want al is inde tale des Lants niet *de ſubſtantiâ*; zoo als in 't rijm: 't is'er egter, voor een enkel reiſje, geen taelfout in.

Nu was het de beurt, dat die Strijdigheden tegen 't *Gebruik* en tegen de *Reden*, en de *ſolæciſmi* blad by blad voorkomende, moeſten volgen. maer hier laet de Hr. Moonen ons teenemael blind: 't ware evenwel nut geweeſt daer iets byzonders van te uiten: dan had men de gedagten van zijn E. konnen naerpeilen, waer af ik nu belijde niets ter werrelt te begrijpen· Hy zal verdagt zijn, agte ik, dat'er onderſcheidt legt naer Rechten tuſſchen Gebruik des Landts, (*Conſuetudo loquendi. l.* 132. *ff. de Verb. ſign. Communis*, id eſt, *Publicus*, *Uſus. l.* 7. *ff. de ſupel. leg.*) en tuſſchen byzondere Verkiezingtjes en Secterijtjes van onderdanen. (*Conſenſus privatorum. l.* 45. §. 1. *ff. de Reg. Jur. Opiniones ſingulorum. d. l.* 7.) Ende als ik'er mijnen grond zal byzeggen, ſtelle ik vaſter als vaſt, dat

zijn

zijn E. zig hier verzeilt op een gantsche averegtsche bake; te weten dat alle zijne tegenspraek nietwes anders in heeft, dan dat hy de tael dier Overzettinge niet vind te passen op de *leest* van het private *Secterijtje*, 't welk Joost vanden Vondel zig zelven in zijn eigen geschrijf, tot een bloote *hypothesis* schijnt verkoren gehad te hebben jaren en dagen, na dat het tael-bestek der Overzetters al was geklonken: waer over hier na breder. ondertusschen heb men te weten, dat die *Leest* het eenige onderwerp maer uitmaekt, ofte den Staet van ons heele Geschil.

By 't stilzwijgen dan vanden Heere Arnold Moonen zal ik hier de post eens aengrijpen, en gaen bewijzen.

I. dat zulke tael, gelijk onze Staten nieuwe overzetting des Bijbels, ten tijde van 't vaststellen van haer bestek, (*systema*) was, in opzigte ven 't Grammaticael, het gangbare en rigtige Gebruik des Lants: ik zegge *zulke tael*; om dat ik in die Overzettinge, als zoodanig, het belang der heele tale niet en stelle: maer ik meene alle zulke en diergelijke tael; 't zy in wat boeken men die vinde.

II. dat'er nog huiden ten dage geen regt altoos en is, waerom ze 't nu minder zy, dan doenmaels.

't Is dan zulx, dat onze Hooge Regering in Hare afkundiginge van den 29. van hooimaend 1637. rakende Hare waerderinge en uitmetinge van dit boek, laet voorafgaen; *dat Zy bevonden*

heeft,

heeft, hoe daer in alles bygebracht was, dat (onder andere) de eigenschap der woorden *kan vereisschen:* en op zulk voorafgaende (*præmissa*) treedt Zy toe om dat boek der Overzettinge te *auctorizeren:* dat is te zeggen, *voor 't Hare te verklaren*, en *voor een boek der Republyke:* (*sese auctores pronunciare*) gelastende nog by andere afkundigingen; dat men, buiten den text en bewoordinge van dat geauctorizeerde boek, geenen anderen in 's Lants Kerken Vergaderingen hebbe voor te lezen; nochte, onder schijn van fouten-verbeteringe, iets daer aen verandere; ofte, in het nadrukken, iet het minste gae buiten der overzetteren eerste en oirspronkelijke gedrukte bewoordinge; met bevel van voorzorge op dat zelfde nadrukken: en dat op hooge boete en straffe.

Uit alle 't welke nu onloochenbaer is te aenschouwen, dat by onze Overheidt in het toestellen van die overzettinge ook is doen letten op de *eigenschap* ofte 't *Grammaticael* van onze Nederduitsche *woorden:* te nootsakelijker noch, om dat, zoo als wy elders mededelen, onder ons doenmaels in 't *genus* en *casus* een kennelijk verloop plaets hebbende, daer zelfs van onze beste Schrijvers van schier hondert en vijftig jaren lang aen vast waren; onze Overheit een bestek tot herstellinge daer van heeft opgeregt, en in dit werk doen waernemen; welk eigen bestek van toen af by Joost vanden Vondel en den Drost P. C. Hooft, die te voren mede onder het zelfde verloop lagen, is ingevolgt. *De*

De eigenschap der woorden zeit wijders de afkundiging: deze kan (vermits *de zin der zelver* afzonderlijk wort gemelt) niet anders beduiden dan dat gene; en dat eenige, dat'er, behalven *den zin*, aen woorden aen te merken is: en wat is dit doch? enkel immers het *Grammaticael*; beide en van *Grondtext* en van *Nederduits*, op elkanderen slaende en passende.

Gelijkerwijs uit het streng Verbodt van de minste woord-veranderinge onder dexel van verbeteren, *enz.* insgelijx onloochenbaer is; dat onze Oppermogentheit, in dit boek te auctorizeren, Zig aen die bewoordinge en tale *in specie* komt te binden. 't is ook de stijl van Auctorizatien; (even als van Octroijen en Privilegien) dat ze leggen op zekeren inhoud en bewoordinge in 't byzonder, ende niet daer buiten gaen. Invoegen dat dan de Heer Moonen, opbrengende als of Mijne Heeren de Staten wel deze Nederduitsche Overzetting geauctorizeert gehad hadden, maer niet deze Nederduitsche bewoording en tael waer van zy samenhangt, stelt *een' bergh zonder dal.* Meerder redenering is over zoo klare eene zake onnoodig: ik zegge *klare*; voor alle die hun den stijl hier af verstaen, en maer op die voorzorge en verbod hunne gedachten wenden.

Egter behoeft deze auctorizatie geenen byzonderen Schrijver verschrikt of verbaest te maken; zy stelt niemant een wet om in zijnen schrijfstijl, daer 't inden Borgerstaet nocht Overheit nocht

evennaesten verlet, hier nergens buiten te mogen gaen. Waerom ik ook nooit in mijne kruin krijge, hoe de Broederschap onzer Dighteren, op het ritselen hier van, zig aenstonts zoo t' schrap zett': (zy heeft maer, onder verbeteringe, haer best door te werken in haar koninkrijk. Niemant zal haer moeijen.) 't en waere dat zy hare gesnoeide Rijmery-sprack waende een nieuw bestek (*systema*) van 's Lants tale te wezen, 't welk zy met wegwerpinge van het ander wou doorgedreven zien. En dit is krankzinnigheit: want hare Spraekvorm is van 's Lants tale maer een arm oft een tak. Deze auctorizatie, in 't tegendeel, is enkel maer van toepassinge in 't geschil, *Welke de tael zy der Republyke?* ook om eenige *basis* vast te stellen, daer men zig naest op beroepe: Ik stelle de onberispelijkheit niet inde bloote auctorizatie: maer daerom geauctorizeert, om datze van een bestek (*systema*) is, 't welk na voorafgaende Last-verleeningen, belegde Kennissen en Berigten, ten voorname proef-houdend is bevonden: *ten voorname*; want verzinningtjes, die 't *systema* in zijn geheel konnen laten, vallen behoudens het zelve maer te beteren en te verhelpen: zonder dat men met den Heere Moonen zegge, dat men de tael der Republijke uit dit boek der Republijke, waer in Mijne Heeren de Staten op de tael gelet hebben, gantsch niet halen durve. Ik hebbe anders hier nietwes mede in den zin; als alleen dat dit boek zoo *gereed* voor onze lantsaten is te hebben. Daer

is wel 't een en 't ander dat men ook noemen kan, als met loutere liefhebberye in de tael vande Republijke geschreven: maer wie bezit dat? en waer vind men 't, om onder de gemeenne rond te wandelen? Zoo is'er de opdracht van Mr. *Antonis de Hubert* voor zijn berijmd Lofboek Davids. Zoo zijn'er meer schriften van Zirkzeemaers. Mede heeft Uitregt, al tusschen 1580 en 1590 als de tael nog in 't verloop stak, zijnen *Johannes Uitenbougaert* gehadt, doenmaels (dat ongemeen was) in 't *genus* en *casus* al proef-houdende op zulk een *systema*, oft regelmaet, als daer de nieuwe overzetting 40 of 50 jaren daer na op wiert beslagen: gelijk voor den kenner in zijne XII eerste predicatien uitsteekt; met onwraekbaer blijk, dat hy niet zonder liefhebberye in onze tale bestaen, en geschreven heeft gehad. en dusdanig zal'er wel veel noch gedoken leggen. maer, als gesegt, 't *gereetste* is 't oirbaerste.

Noch een tusschenrede menge ik hier in. De Hr. Moonen, als hy om de overzetting te verkleinen, opwerpt dat de overzetters en de Overzieners derzelve niet geboren waren in een en 't zelfde gewest der Nederlanden, zal eenen Hollander uit den Hollanderen wel ten beste houden; dat die hem eens vrage of het ook zijn E. tot hinder strekke in de Nederduitsheit, tot Otmarsen, heel in Twenthe, geboren te zijn? 't komt my zoo niet voor, dat Mijne Heeren de Staten met de taelrigtigheit van een boek, dat Zy auctorizeren

zouden,

zouden; die benoemde Theologanten alleen hebben laten geworden, zonder daer Luiden van Staet in te bemoeijen. Authentijke ſtukken hebbe ik nooit gelezen: maer my is hier over wel te voren gekomen, hoe dat hier in onder anderen bemoeyt zy de Heer Mr. *Antonis de Hubért*, Vroetſchap en Schepen van Zirkzee: dat hy van die bedieninge afging, (enkel, zoo my gezeit is, om dat werk) en eerſt vertrok naer Amſterdam, met voorſchrijven van zijne Stad aen Borgermeeſteren: (dit verhaelt hy zelf in zijne voorgeroerde opdragte) vervolgens aldaer waernam die bewuſte Letterkunſtige Vergadering; toen wijders vertrok naer Leiden; alwaer hy hierom zou gebleven wezen, en nog was in 't jaer 1633. De tael van hem, voor dien dezelve kent, ſtraelt'er ook alom in door: en wat verſtant hy'er af had, getuigt, behalven zijn eigen geſchrijf, Jooſt vanden Vondel zijn mede-lidt op die Letterkunſtige Vergaderinge: gelijk in zijn opdragt van *Hekuba* is te lezen.

't Waer', mijns achtens, *Hooghgeleerde* en *Beroemde Heer*, in de regte hand, indien 't U. E. gebeuren mogte de nette omſtandigheden uit 's Lants oirſpronkelijke pampieren magtig te worden) dit gantſche beleidt aen 't Vaderlant in eene kleine Hiſtorie naer de waerheid op te leveren. 't zou my benieuwen, of U. E. zou vinden, dat de Oppermogentheit onzes Lants *dit ſtuk Harer Tale* aen eenige Predikanten zoo maer voetſtoots

(per averſionem) hadden aenbeſteed gelaten *by hoop-werk* daer men van afkijkt; gelijk zommigen in 't woeſte heen meenen. 't gaet in 's Lants werken alzoo niet: ook en was 't jaer 1637 het jaer van 1618 en 1619 niet meer.

Ik vare nu voort met mijn eerſte voorgenomen lidt te gaen bewijzen. Hoedanig het *ſyſtema* onzer Nederduitſche Gemeenen-Lants tale gelegen hebbe op dien eerſten ouden tijt wanneer wy ſchrift van regelmatigheit beginnen te ontdekken, valt by meer dan een Behulpmiddel optedelven: op dat geſlagt van Woorden alleen over 't welk de Heer Moonen en het Dichterſchap te zeggen maken; zoo verre ik zijn E., die zijne breede uitmetingen der *ſolœciſmi* in onzes Lants boek binnen de borſt gehouden heeft, kan naerramen: hoewel mijne ontbinding hier gronds genoeg leggen zal tot het gene van my ongeroert overblijft.

Wat hier nu al tot Behulpmiddel dienen kan, beſtaet I. in onzen lanteigenen en aengeboren *Tongeſlagh: (genius loquelæ)* II. in *Getuigheniſſen uit onze Geſchriften en Boeken*; III. of, by ſchaersheit, in de *Naeſte Vergelijkinge met dezelve. (analogia)* IV. in de *Gezonde Reden.*

Voor *Etymologie* is dit genoeg: dog daer 't *Syntaxis* geldt, behoort'er nog een V. by; te weten, *de Geeſt onzer Tale. (genius linguæ)*

De *Tongeſlagh* is by ons zoo ruim een woord, dat daer onder legt het *ſlaen* of uitbrengen van eenige *letter*; van eenige *ſilb*; en van eenig *geheel*

woord: en hy is een Behulpmiddel, ten uiterste gewigtig en hoognoodig geweten by eenen tael-onderzoeker; want daer in legt eene velerhande, en dat onfeilbare, toets: hier door achterhaelt men, hoe woorden (*simplicia*) van verschillige tale, en in schijn vreemt van elkanderen, egter in der daet puur dezelfde zijn. hier by proeftmen, hoe samengezette woorden (*composita*) moeten gevoegt en gepaert wezen, om aen den *Geest* eener *tale* te voldoen: Hier by bepaeltmen, wat gedaente van vloeijinge of verzagtinge de voortgesprotene (*derivata*) uit eene stramme en barstige tale moeten aentrekken, wanneer dezelve in onze sprake worden overgestort. 't gaet doch met zulke *derivatien*, even gelijk met het zaeijen van vreemt zaet in den akker van een heel ander Gewest; 't zal al veel met eenige andere omstandigheidt, 't zy mindere 't zy meerdere, opwasschen en uitkomen. de *Tongeslagh*, nu, dient hier voor Akker: men vergelijkt hem ook noch nader by eene holle en van binnen gekronkelde *Vorme*; waer door iets heengedraeit wordende 'er zoodanig-gevormt uitkomt, als die innerlijke kronkeling medebrengt; 't zy welk eene andere gedaente het te voren hadde. En zijn, om reden van de *aengeborene* lant-eigenschap, alle die toetsen niet anders als eeuwige waerheden, waer uit een bewijsreden doorgaet duizende jaren na den dag: voornamelijk in lantstreken, welke by Volkeren van eenen heel anderen tongeslagh nooit zijn overmaghtigt nochte ondergestoken.

Daer

Daer wy nu hier den *Tongeslagh* in bybrengen, verstaen we hem in 't slaen van een *geheel woord.* in de twee andere beduidenissen, te weten van een letter oft een silb, zal'er by iemant mijner kennissen, inder tijt, wel af gehandelt worden.

Naer de aengeborene gelijkheit ofte ongelijkheit die'er tusschen de Volkeren is in dezen Tongeslagh, en in de kronkels van deze Vorme, door welke yder landaerdt zijne woorden heendraeijen moet; zoo hebbenze eene gereetheit, of daerentegen eene bezwaerlijkheit, ja onmogelijkheit, om elkanders woorden volmaekt te konnen naslaen.

In *Getuighenissen* uit onze Geschriften en Boeken is de openbaerbekende Rijm-kronijker *Melis Stokke* ons de alleroutste: voor hem, die tusschen 't jaer 1270 en 1305 na den Zaligmaker schreef, kenne ik in 't geheel geen Nederduits geschrijf. Handvesten of Actens van onze Oppermagten voor dien tijt bejegenen my niet anders dan in 't Latijn.

Hier komt in reex dan neffens, het handgeschreven, en nog onuitgegeven, boek, dat Uwe E. my de eer deed van te toonen op de Boekzale der Uitregtsche Academie, en ik eene volslagene *Verhandeling* bevond te wezen *wegens de Natuirkunde* oft *Physica* lanx 't gantsche Heel-al: ook op rijm in viervoetsche veersen, op gelijken trant als Melis Stokke: dus opgestelt in 't jaer 1300 by eenen *Broeder Thomas.* 't roert aen het jaer 1273 (*fol. penult.*) en 't heeft eene *Uitbreiding in prose* van *Broeder Arent*, Lees-meester der Minnebroederen tot

Uitregt; van 't zelfde jaer 1300. Dan komt'er noch agter een *Medicijn-boek*, getrokken uit de schriften van *Galenus* en *Avicenna*: daer aen 't einde staet, dat het mede vanden zelven *Broeder Thomas* zou toegestelt wezen.

Dan volgen Nederduitsche Hantvesten en Actens van 1300 en 1400. In 1300 hebbe ik geene autentijken ontmoet; maer daer van genoeg latere kopyen. In 1400 hebbe ik authentijke Handgeschriften bejegent en Parkementjes, zoo als ik in mijnen eigenen boedel Schepenen-briefjes bezitte van 1435 en 1467. Nu quam de Druk-konst op: en zoo hebben we den Nederduitschen Bijbel in 4°., volcind tot Delf in Januario 1477; en daer na vervolgens ontelbare boeken en in rijm en in proze, tot het jaer 1618 en 1619 toe. Dien Bijbel houde ik al voor eeuwen ouder. Maer in de *proze* leggen onze oude dingen meest altemalen hier aen ziek; dat die aeloude boeken (als van 1200 en 1300) by de kopiisten van eene latere eeuwe telkens zijn overgegoten geworden in derzelver tegenwoordigen zwier van tale en spellinge: en dus staenwe meest met onze gedrukte Hantvesten en oude Actens: zoodanig dat van 't gene doenlijk is het authentijke wel nootwendig diende naergekeken. Dus is ons van een en 't zelfde boek eens bejegent driederhande zwier van tale; een in 't hand-geschrift in 1400; een in dat in 1500; en een in den druk in 1600. 't welk zonde en jammer is; en dat komt'er van, als met de

tael-

tael-zaken zoo omgesprongen wort; gelijk onze Nieuwelingen, mijne tegenpartyen, ook maer van kant af aen zouden willen gaen doen. Of, dan, Mijne Heeren de Staten, al waer het maer om de bewarenisse der Outheit, niet wel groot gelijk hebben dat Zy hunnen Bijbel *auctorizeren*; met verbod van aen die bewoordinge te reppen of te roeren!

Dog aen onze aeloude boeken in *rym* (als van Broeder Melis Stokke en Broeder Thomas) heeft zulx geen' noodt: dit heeft zig zoo niet laten verplooijen: en daerom kan men, hier in, op de onveranderde authentijkheit der tale wat meerder staet maken. Ondertusschen in die oude rijmboeken vindenwe al Rijmverlof: (*metaplasmus*) ook al in dien Delfschen Bijbel; *ik heb*, *ik zweer*. *enz.* in 't Uitregtsche handgeschrift van Broeder *Thomas* hebbe ik niet genoeg noch konnen lezen. Evenwel niets vindmen van het oude, of overal steekt van onzen lants-eigenen Tongeslag het ligt overvloedig genoeg door. Uit zulx alles hebbe ik, by de voorvalletjes, mijne gantsche belezenheit geraept gehad; ook byzonder uit oude Keuren en Kostuimen van Vlaenderen, Brabant, Zeelant, en Hollant, die ik daer al in 't jaer 1670 onderzoeken moest; wanneer ik de gronden van deze mijne stellingen al in 't ruwe gevat hebbe.

Ons derde Behulpmiddel is de Letterkunstige *Analogie*, of by schaersheit van Getuighenissen, de Naeste Vergelijking met de zelve: ('t is dog onmogelijk dat men tot ider woort, en tot ider silb.

een getuighenis bybrenge) en deze, ſtelt *Quin-*
„ *tilianus*, is van die kragt; dat ze het twijffelag-
„ tige tot iets dat daer naeſt by komt, en buiten
„ verſchil is, t'huiswijſt; om het onzekere alzoo
„ tot zeker te maken. Het Behulpmiddel dezer
Analogie word by Schotelius ook erkent. pag. 10.

Onze geſtelde Behulpmiddelen, nu alletemale t'effens bygeroepen; ſchaffen ons, inde geſtaltenisse onzer Nederduitſche woorden, deze Zetregels: *(criteria)*.

I. *Daer konnen geen twee* lange *ſilben elkandere in eenig woort volgen.*

(Wy vooronderſtellen dat men hier de Latijnſche *Proſodia* verſtae) Hier in verſchillen wy van de Hoogduitſchen zoo verre, als de hemel vande aerde: want deze hebben, in een woort, twee *lange* ſilben na elkanderen. (*Reichsdienſtman. Staethauptman.* en onnoemelijke meer.)

II. *De ſilb, die naeſt eene* lange *by ons komt, 't zy voor, 't zy agter, is altyt* kort. (*Gedurig.*) de *accent* valt hier by ons op de middelſte.

III. *Voor een* lange *ſilb in 't midden van een woort komt altyt* een korte alleen:

IV. *Doch in 't begin, ook aen 't einde, des woorts* wel twee. (*Vergelyken: Hinderen.*)

Hier in verſchillen wy weder van de Hooghduitſchen, die aldaer maer *een* korte hebben. (*Furgleichen. Hindern.*)

V. *Noch hebbenwe aen 't einde des woorts* wel drie korte *ſilben.* (*Sterffelyke. Erffeniſſe.*)

Dit

Dit hebben wy gemeen met de Engelschen. de *accent* in *Vergelijken* valt op de derde silb van voren; in *Hinderen* op de derde van agteren; in *Sterffelijke* op de vierde van agteren.

VI. *Dog in zulke* drie korte silben *op 't einde*; *als in* Sterffelijke, Erffenisse, *is de* middelste korte *in onzen Tongeslagh zoo kort niet als de twee andere; maer zy is* twijffelig, *(anceps) en wel*, *namentlijk*, *ten minsten* half lang: *zoodanig dat zy in ons Rym ook, voor* een lange, *plaets houdt*, (Sterffelijke. Erffenisse, Erkentenisse, Behoudenisse *enz.*)

VII. *Alle* Verbum *of* Nomen *(ongesnoeit, of onverkort en in zijnen alleruitersten oorsprong) eindigt, inden* algemeenen Tongeslagh *onzes Nederlants met* een korte *silb*; *en wel zulk een*; *die zelfs in Rym nooit voor* lange *kan gebruikt worden*.

Dus is het van 't alleroutste geweest: en dit bekragtigen alle onze outste Schriften en Boeken. men vind daer niet *Erffenis. Erkentenis. Behoudenis*; zelfs in geenen Naemval: veel min, op zijn Hoogduitsch, *Erfnis. Erkentnis. Behoudnis*. maer men vind in onze gezeide Schriften en Boeken *Erffenisse. Erkentenisse. Behoudenisse*. In welken opzigte ons Nederduits al wederom oneindig verschilt van het Hoogduitsch: want (zegt Schotelius, de groote man vanden Heere Moonen) twee silben alzoo in een te trekken is aldaer heel wat mooys, en geeft goeden klank: en juist is 't tot onzent een ondeugt, en eene strijdigheit tegens onzen Tongeslagh.

Deze VIIe. Stelling, eene der gewigtigste van onzen *heelen* Tongeslagh, rust hier op; „*Dat den* „*Spraekleden van ons Nederlant*, *zoo meenigmael alsse* „*de laetste silb eens woorts zullen uitklinken op een con-*„*sonant*; *aengeboren is by die consonant niet bot op te* „*houden met een* accentus gravis; *maer die zelve* „*consonant met een* respiratie *te hervatten.* niet *bed*, maer *bedde.* niet *erffenis*, maer *erffenisse.* niet *waerdi*, maer *waerdye.* desgelijx met onze *nomina* in *inge*: niet *lijding*, *vergeving*, maer *lijdinge*, *vergevinge.* Daer heeft U. E. het gantsche geheim; 't welk wy hier niet breeder zullen uithalen: een onzer Kennissen doet dat daer na wel. ik verstae my den Tongeslagh van Overyssel en Twenthe niet byzonderlijk: maer ik meene, dat de Heer Moonen dit zelfde ook aldaer wel vinden zal: *wisse*, *welle*, *stille. enz.* Van dit geheim komt eeniglijk van daen, dat de *characteristica* van meest alle *tempus* in onze *Verba* is de korte *e. ik bidde*, *ik valle*, *ik hadde. enz.* Als men het *Engel-Sax* inziet, vindmen daer klare voetstappen in van dezen eigensten Tongeslagh. en wat spreke ik van *doode* talen; onder de hedendaegsche *levende* heeft hem de *Portugese* even zoo net als de onze: alwaer 't Spaensch, accentu barytono, op de consonant bot eindigt; als by voorbeelt, *Volontàd*, *Calidàd*, *Cantidàd*, *Felicidàd*: daer hervat het Portugeesch die eigen consonant *d* met een respiratie; sprekende en schrijvende (*per omnem casum*) *Volontáde*, *Calidáde*, *Cantidáde*, *Felicidáde*: staende alzoo, met eene

onge-

ongemeene zoetvloeijentheit, tegens het barsse Spaensch in een zelfde proportie gelijk ons Nederduitsch tegens het hort-en stortend Hoogduitsch. Ende 't is zeer aenmerkenswaerdig, dat de genoemde Schotelius, in zijne *Grammatica* (daer de Heer Moonen ons een vertaeld *extract* van oplevert; zoo hy zelf ook niet ontveinst) pag. 311. bekent staet, dat die woorden in *nisse* en *inge* ook oirspronkelijk in zijn Hooghduitsch die eigen korte *e* op 't einde hebben. maer hy, groot meester, voegt'er *pro gradu Doctoratus* by; *quod Ratio Grammaticalis literam* e *ibi non admittit*. van waer komt hem, dog, zulke hooge en lage *Jurisdictie*?

Uit alle deze Stellingen laet zig met eenen klaer onderkennen; welke *terminatien* van woorden in 't Nederduits de aller-oirspronkelijkste en vroegst van tijt moeten zijn: en welke wederom, te weten die van deze Stellingen wat afloopen, in een later tijt, tot noothulpe, zijn bybedagt en aengenomen: met een woort wat *gemeenelants-tael* zy, en wat *metaplasmus*.

Op den grond van die zelfde VII. Stellinge hadden niet alleen onze voorgeroerde *Nomina Feminina*, maer ook de *Neutra* en *Masculina* (*Herte*, *Geregte*, *Geslagte*: *Mensche*, *Zone*, *Heere*, *Wille*, *Name*, *enz.*) de korte *e* op 't einde in *omni declinationis casu*: daer wel niemant aen twijffelen zal omtrent deze terstont genoemde; als dewelke ons tot het jaer 1618 en 1619 inde Boeken noch alzoo worden opgebragt. Maer 't plagt ook plaets

 te

te hebben in de zulke, die inder tijt, by hargemeene aenneminge, de korte *e* wel in *nominativo* verlaten hebben, doch in *casibus obliquis* noch behouden: als *die Drome*, *den boome*. *enz.* dat men nog leest in den Delffen Bijbel. *Daniel* II. en IV. en zoo als my meer bejegent is inde ouderwetschheit; dog niet en lust, dezen brief, met overtollige pedanterye, van vol te stapelen. elk mag zijn best lezen; en daer doet zig grond genoeg op tot *Analogie* voor al de rest:. behalven dat ik met allegatien uit private Parkementen geen baet en kan doen. Onze *casus obliqui*, ten *laste*, ten *stryde*, ten *tyde*. *enz.* zijn ons hier van herkomstig gebleven. Dus kan men beseffen, dat het gene Zeeland, Vlaenderen, Brabant en andere onzer Provintien ons noch alle dagen in hunne tongen, op dezen trant, laten hooren, geene mis-tael is; maer in 't tegendeel eene overbehouding vanden aengeborenen oirsprong. En 't is wederom waerd om op te merken dat Doctor Schotelius dit eigen van de *Neutra* en *Masculina* in zijn Hoogduitsch al mede bekent staet: want *cap. de* Orthographiâ. *sub lit.* E. zeit hy:, *dat oulinx de Hooghduitsche woorden insgelijkx op de korte e uitgingen: das Dinge. das Felde. das Munde. enz.*

En hier mede mag ik dit Stelling-werk wel besluiten.

't Was dan met de aeloude Regelmaet van onze Tael der Republijke aldus. De schrijving der woorden beantwoordede alom onzen aengeboren

Tonge-

Tongeslagh. (*genius loquelæ*) Het schakeersel van onze tong van korte silben nevens eene lange snoeyden nocht dompelden onze Voorouders door de penne niet wegh; maer zy bootsten 't 'er levendig mede na, en stelden 't voor 's lezers ooge: en dit niet slegtelijk in die *nomina* en *verba* daer wy nu van handelen; maer schier, daer wy hier niet van spreken, in de woorden van allerleye *pars orationis*: niet slegtelijk inde silben op 't einde; maer zelfs, als men met liefhebberye op onze veelsilbige woorden let, ook wel in 't midden een ding, 't welk onze sprake eene vloeijentheit, ja (om met den Drost P. C. Hooft te spreken) eene zangerige vloeijentheit byzet, waer in weinige talen ons kunnen evenaren: vande *Portugesche* hebbenwe dat zelfde beneffens ons aangetoont. Als gezegt, de *substantiva* in *e* behielden die *terminatio*, algemeenlijk *per omnem casum*: En alzoo rustede dan de onderkentenis in 't declineren enkel op de buiginge der *articuli*, en op de *Præpositio auxiliaris*: uitgezeid dat die Neutra en Masculina eene buiging ontfingen in genitivo singulari op *es*: *des geslagtes*, *gezigtes*, *zones*, *names*, *willes*, *Rijnes*; en de Feminina ook daer op *en*: *der Mazen*, *Hellen*, *Vrouwen*: ook uitgezondert dat vele Neutra en Masculina (als hier voor geroert) al hand over hand, by kennelijk en lantgemeen Gebruik die terminatio op *e* inden nominativus, accusativus en vocativus verlieten: als, *boom*, *droom*, *stroom*, *tyd*, *stryd*, *enz.* vermits het in eene levende tale evens

eens

eens toegaet, als in eenen levenden of stroomenden vloet: daer kabbelt heimelijk vanden oever hier wat af, en daer weder wat aen; 't welk niemant op heeter daed en ziet; doch dan wel, als men den oever eens weder gaet beschoeijen.

Met kinderlijke exempelen van alles kan ik my niet ophouden; dat voor den lezer zelven overlatende. Ik kan zoo vele pedantery niet aenhalen: ik bezitte daer geene herssens toe. Wie lading innemen zal, melden de Zee-regten, moet zelf zijn vaertuig ballasten. Ik schrijve in allen gevalle van onze Moeder-tale, en heb gewezen waermen zelf zijnen lees-lust te weike hebbe te leggen.

Dit is tot zoo verre vande aeloude *Etymologie*: op welk voorafgaende (*præmissum*) de *Syntaxis* haer zelve voort kenbaer maekt. De *Præpositiones* regeerden allen naemval, (buiten nominativus en vocativus) naer dat het best aen onzen Tongeslagh genoegdeed, dat is, best in de rede vloeide en rolde.

Ende hadden deze eigenschappen, door alle die honderden van jaren henen, nog aldus de overhand in onze sprake tot op 't jaer 1618 en 1619; en zelfs noch daer na, wanneer 't bestek (*systema*) tot het Nederduits der Nieuwe Overzettinge schijnt vastgestelt te wezen: zoodanig dat dan die eigenschappen uitmaekten het *Gebruik der Republyke*. De Tongeslagh van Nederlant was op dezen tijt noch gantsch dezelfde als van outs. Dit is te lezen by Christiaen van Heulen; daer hy hem op-

zettelijk

zettelijk beschrijft in zijne Nederduitsche Spraeckkonst van 1625 en 1633. De lantgebruikelijke Schrijving der woorden, welke geheel naer den Tongeslagh moet luisteren, was toen ook even dezelfde by ons als alle die eeuwen te voren: even vol-uit aen 't midden en aen de eindens; zonder Poëtische snoeijinge. Het Rijmverlof (*metaplasmus*) was door den aenwasch onzer Poëzye wel gemeenzamer inde proze geworden in privaet geschrijf; maer het had nocht lantgemeene aenneming, nocht rooy, nocht regel; het dreef maer gelijk een schip sonder roer; enkel naer de *Cadance* der periode luisterende: zoo als 't naderhant altoos maer deed by den Drost P. C. Hooft.

Al wie, dan, nageleidt hoe de tael der Nieuwe Bijbel-overzettinge op deze voorbeschrevene leest is gepast, geschoeyt, en gemeten geworden, zal onbezwaert met my besluiten: „Dat het Bestek van dat Boek, in opzigte van zijn Grammaticael, was waerlijk het gangbaer en rigtig „Gebruik des Lants: en 't zelfde met eenen ook „van alle geschrijf dat hier mede in rooye over„eenkomt.

Waer mede wy dan de bewering van ons eerste voorgenomen Lidt hebben afgeleidt.

Belangende het II. voorgenomen Lidt: laet, nu, eens alles opkomen van onze Digters en vermeinde Cieraetschrijvers: waer in zal dat bestaen om een *regt* te konnen werken, uit krachte van het welk dat voorbetoogde Gebruik der Republijke

ke zal moeten ophouden zoodanig een Gebruik voortaen te zijn?

Daer is I°. hunne *Cieraetkunstige* orden in hunne woordenschikkinge, in de plaets der *Natuurelyke* in die Overzettinge: Dit en is geen nieuw Gebruik, van hun afkomstig; maer alleen eene Rhetorijke byzonderheit in de tale der Republijke, en dewelke men in deze overzettinge niet heeft goedgevonden gehad te bezigen. II°. Hunne snoeijingen en plooijingen der korte silben inde proze, aen 't einde en alom, zijn maer uit kragte van een eigenkeurig Rijmverlof (*metaplasmus*) in onze tael des Lants: derhalven geheel en al niet nieuws, veel min dat tegen 's Lants Gebruik kan werken. Onze Digters, by my hoogh-gelieft en geeerdt, bezigen dit Rijmverlof maer, om der zangerige vloeijentheit wille; (*cadance*) als waer af hun brein alom zoodanig kookt en ziedt en overloopt, dat zy hen, zelfs in hunne proze, daer van niet speenen konnen. Ja men neme eindelijk dat Fabrijkje, Verkiezingtje of Secterfijtje (zoo als men 't noeme) *naer* Joost vanden Vondel ontrent een regelmaet, quansuis, by Hem stipt in zijne proze onderhouden over de woorden in 's Lants tale uitgaende op *inge*, *nisse*, en algemeenlijk op *e*: en waer op de Heer Moonen zijn heele Declinatie-werk komt in te rigten. Dit leit hier in, dat Joost vanden Vondel alzulke woorden verkiest te stellen in nominativo en accusativo zonder *e*; *vergeving*, *erffenis*, *plaeg*, *zaek*, *tael*: en in genitivo,

genitivo, dativo, en ablativo met de *e* daer by: *vergevinge*, *erffenisse*, *plage*, *zake*, *tale*: welk laetste men dan, quansuis, komt doopen met den naem van *buiginge*. Dit levert ook al in 't minste geen *regt*, ja zelfs geen *reden*: dat, namentlijk, het gene, volgens een egt Gebruik der Republijke, vol-uit geschreven staet inde Staten-overzettinge, daerom aldaer een fout of *solœcismus* zou wezen, om dat het verschilt van dit Secterijtje. (Ik geloove waerlijk dat dit de *solœcismi* zijn, die de Heer Moonen aenroert *bladt by bladt* aldaer voorkomende.) Want, behalven dat private Verkiezingtjes van eenen onderdaen, naer Rechten, geheel en al niet konnen werken tegens een Gebruik oft Aenneminge van 't Publijk; zoo strijdt het tegens de gezonde Reden, oudere dingen te komen meten en keuren naer nieuwigheitjes jaren en dagen daer na eerst verdigt: daer ik noch by moete zeggen; dat dit voorschreven Secterijtje, op zijne beenen eens ingezien, is zeer eng van uitstrek; begrijpende slegts weinig slagh van substantiva op *e* uitgaende; en latende (als inde Grammatica vanden Heer Moonen blijkt) al de rest vande zelve terminatie by die eigenste robije, welke 'er inde Nieuwe Overzettinge van vastgestelt is: zoo dat het onze tael geensins tot reddering gedijt; maer, als men daer Regel van fabrijken wil, veel eer tot verwerringe; by gebrek vande *universaliteit*, daer men in 't toelaten van nieuwe Regelmate eeniglijk op moet zien. Ik

noeme 't een Secterijtje *naer*, niet *van*, J. v. Vondel: want van Hem, die voor hem zelven zig dit, in zulke *substantiva*, tot eene pure bloote *hypothesis* nam, en blijkt nergens dat hy begrepe, dit eene rooy, veel min de egte en oirspronkelijke, te wezen van de tale der Republijke. de Heer Arnold Moonen is het, die ons dat zoo in zijne Spraekkonst raeuwelijk komt opwerpen, en de beliefte heeft van het, zonder spreken en zonder land van onze taeloutheit onder zijne voeten te hebben, stevig te willen staende houden.

Om alle welke redenen ik dan wederom besluite mijn II. voorgenomen Lidt ten genoege beweert te hebben.

Dat Secterijtje van J. v. Vondel, volge ik hier ook; enkel om eenparige houdinge van penne met den Heere Moonen: Anders staet my hier ontrent veel beter aen de universele houding van onze tale der Republijke; om redenen terstond vermelt. Ik houde van geene gefabrijkte regelen, die zoo vele exceptien overlaten, alsze groot zijn: gelijk ik 't ook niet en houde met P. C. Hooft, die in dit zaekje overal den Poëet speelt, en nocht toom nocht regel onderhoudt; om zijne *cadances*, zoo 't heet: dog op 't weltreffen van alzulk vermeten cadans-werk hebbe ik heel veel te zeggen: de regte en eigentlijke gronden leestmen daer van op 't laetste blad mijner *Idea*; op welke gronden, beneffens 't wel waernemen der korte en lange silben van onzen Nederduitschen Tongeslag, men voort-

tredende

tredende ider het aen hem zelven heeft, 't zy Predikant, of ander, om zoo vloeijend en gevallig een Orateur en Cadancier te worden als hy maer wil.

Men onthoude hier, ondertusschen; hoe ydel, hoe outheit-onwetend, ja hoe onzinnig eene doling het zy, te leggen dwersdrijven nopende onze gemelte substantiva van outsher ende eigenlijk in onze tale op *e* uitgaende; (gelijk *vergevinge*, *erffenisse*, *plage*, *zake*, *tale*. *enz.*) te drijven, zegge ik, dat, namentlijk, dezelve by onze aeloude oirspronkelijke overneminge zouden geweest zijn in nominativo zonder *e*; ende datze die *e* alleen, by wijze van *buiginge*, zouden hebben aengenomen gehad in casibus obliquis: eene doling, waer van men door ons vorig blootgelegde nu klaer wort geredt; en welke doling van dien nasleep is, dat men in eeuwigheit geen Nederduitsch Taelgeleerde kan worden, zoo lange men daer niet van geredt en is; eindelijk, waer van men geredt wezende eene opene deur heeft tot in 't herte van onze Taelgeleertheit. De aenmerking vanden Heer Moonen op mijne *Idea*. pag. 21. *Omnia nostra appellativa exiisse in* e. zag hier op uit. ('t hart wil daer al niet breken; schijnt het wel; en 't moet'er evenwel aen.) Zijn E. spreekt dit voor onbewijsselijk uit, en kan het in Melis Stokke niet vinden. wederom kan ik my zulk zoeken niet verstaen. Hy zie aldaer, by de penne af; Inleiding. Heere. ✝. 167. 246: *zone*. 225: aventure. 258:

C Did,

Did. I. *name.* 42: *geboernesse.* 76: *hantveste.* 237: Did. II. *tafle.* 79: *erve.* 80: *huuslade.* 189: *geslagte.* 289: Did. III. *Drussate.* 65: *oirloge.* 90: *helpe.* 95: *stemme.* 101: *heire.* 105: Did. IV. *have.* 2: *Grave:* Flor. I. *plage.* 75: Did. V. *Pape.* 22: Did. VI. *marbersteene.* 30: *eede.* 98: *mare.* 123: *stede.* 183: Flor. III. *kerke.* 53: en zoo 't heele boek door. Hoe vele schriftuerplaetsen wil de Heer Moonen hebben? Tien getuigen maken, naer Rechten, eene *Turbe.* zijn E. kan zelve volk aen 't lezen te werk zetten: zoo hier, als inden Delfsen Bijbel, en in al wat oud is. Men zal 't naer de *Analogie* nooit anders vinden. Zoo dat dit lietje daer mede eens zal uitgezongen blijven.

Ik trede nu tot de andere en byzondere Aenmerkingen vanden Heer Moonen op mijne *Idea.* ik veile mijne *Idea* niet voor onfeilbaer: zelfs zoo nu en dan verandere ik'er al wat in, doch niets systematijk. Ik wil den Heer Moonen, 't gene ook hoognoodig is, maer antwoorden dat Zijne aenmerkingen juist geen doel en schieten: Die eene voor eene, by de penne af, op 't ambilt te gaen leggen, waer' te talmagtig, ook arbeid oversticre: want, by tijd van leven, word de *Idea* wel eens nieuw uitgehaelt: ik zal maer aen 't verlangen van eenige, die op deze Aenmerkingen oogen, een weinig gaen voldoen: ik trekke die daerom, by verscheidene, onder een hooft: als, daer is'er rakende mijne *Regelzettingen*; andere weder mijne *Derivatien*; eenige dan noch mijne aengetrokkene *Tael-outheitjes.*

En, om korten weg te maken, wegens de twee eerste, hebbenwe in acht te nemen; hoe het eene gewisse waerheit zy, Dat onze denking en bevatting toegaet lanx zekere door de nature gerichtsnoerde orden. De *Zaken (subjecta)* bevatten we eerder in tijdt, en derzelver *Eigenschappen (prædicata)* later. En hoe de Zaken of hare Eigenschappen behelzen eene *minder enkelheit* of *meerder samenzetting*, hoewe die al later in orden bevatten. Zoo als dit zig nu heeft met de Zaken en Eigenschappen, even alzoo is het met de bevattingen van derzelver woordelijke uitdruxels en benamingen. Nog, hebbenwe dan in ons Duitsch eenige der Afgesprotene woorden (*Derivativa*) van active beteekenisse; eenige wederom van passive. Hier uit levert de Natuur ons deze Stellingen:

VIII. *De bevatting der* substantiva nomina *is vroeger, en ouder van tyt, in ons verstant, dan der* adjectiva *of* verba.

IX. *En vermits dat gene 't welk in een* Verbum *de beteekenis van een* substantivum *kan aentrekken, ook de meeste enkelheit en minste samenzetting of relatie insluit, is het* Infinitivum: *zoo is, na de nature, de bevatting* (idea) *van het* infinitivum verbi *eerder in ons verstant dan van eenigen anderen modus.*

X. *De Wortel of Grontwoort van een* Derivatie *of* Formatie *inde Letterkunst moet zoodanig een woort wezen, waer af het denkbeelt, in zyne nature, eerder in ons verstant plaets hebbe dan van het* gederiveerde oft geformeerde.

De Demonstratie hier af is uit het vorige klaer.

XI. *De Wortel of Grondwoort, waer van een* substantivum *van* active *beteekenisse zal* gederiveert *worden, mag niet anders wezen dan een* Dictio activa:

Gelijk daerentegen de Wortel of Grontwoort van een substantivum *van* passive *beteekenisse niet anders wezen mag dan eene* Dictio passiva.

De Demonstratie hier af rust op het naturelijk axioma, *Dat gelijk uit gelijk voortkomt.*

—— Nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

Eindelijk zy op deze Stellingen de Toegift; (*Corollarium*) dat, *Zoo lang regel opgebragt wort, die op de Nature en op de kerne der* Zakelijkheit *rust; alle andere regel, die op de ledige noten-doppen der* terminatien *geflikt zy, moet agter de bank staen.*

Ik bidde nu den Heer Moonen, dat hy zelf mijne *Derivatien* en *Formatien* hier aen eens nader toetse; en de Zijne daer tegens: en ik make my sterk, dat zijn E. uit heel andere oogen zal zien. De *Verbalia* op *inge*, (gelijk, *verstoringe*, *gedenkinge*, *beroeringe*, *erkenninge*, *verbindinge. enz.*) beteikenen het actijf *verstoren* zelf, *het gedenken*, *beroeren*, *erkennen. enz.* De *Participalia* op *nisse*, (gelijk, *versto rtenisse*, *gedachtenisse*, *beroertenisse*, *erkentenisse*, *verbintenisse. enz.*) beteikenen de passive *verstoortwordinge*, *gedachtwordinge*, *beroertwordinge. enz.* zelve: *rem, quæ passivè est in fieri.* De

Parti-

Participalia op *tsel* of *sel* beteekenen de reetsgedane zaek: *rem passive confectam.* welke beteikenissen dan, achtervolgens deze laetste IV. Stellingen, overtuighelijk aantoonen van hoedanig een Wortelwoort zy moeten gederiveert en afgeleidt worden; te weten, van zulk een Wortelwoort, welks beteikenis een zelfde denkbeelt insluit als in het derivatum leit. By voorbeelt, men wilde van eenen *Imperativus modus* eenig derivatum afleiden; zoo zou de beteikenis van zulk derivatum zoodanig gestelt wezen, datze ook inslote het denkbeelt van iets *imperatyfs.* en dus, na gerade, in alle andere opvattingen van derivatien. als de Heer Moonen op zulx acht geeft, zal hy gewis van streke veranderen. het mag wel eens gebeuren, dat hier of daer eene onegte derivatie ingekropen zy: maer dat zet geene Regelmaet. ik gewage in de *Idea* zulx ook wel.

Tot eene nader onder onderrigte, zoo komen dan de *Verbalia* op *inge* eeniglijk van een volslagen Infinitivum activum: alzoo, by exempel van *Wanderen* (dat inden ouden tijt, ja nog inde eeuw van 1500 was *Wandelen*) wort gederiveert het Verbale *Wandereninge*; een woort datwe lezen in den Delffen Bijbel van 1477: (*Daniel* IV, by ons ℣. 32. *Ende dine* Wandereninge *sal wesen mitten beesten.*) waer af dan nader, *per syncopen*, *Wanderinge*; dat is in 't hedendaegs *Wandelinge.* (zoo als in dat zelfde Kapittel ook voorkomt) en aldus met de rest. Hier kan de Heer Moonen nu wel

 tasten,

taſten, dat zulk deriveren by my niet en is *verziert*; zoo als Zijne beſcheidenheit my toeeigent: Hy zal dat zoo quaet niet meenen. Ik wete niet anders, of diergelijke ongeſnoeide Verbalia zijn my in mijn lezen wel meer ontmoet. Immers dan; hier op toepaſſende alle de Verbalia der Noortſche Spraken, door welker hand wy onze tael ontfangen hebben, en die zonder onderſcheit hebben *achtning*, *begrafning*, *betalning*, *bewyſning*, *giſſning*, *inbildning*, *pryſning*, *ſendning*, *ſpyſſning*, *ſtoppning*, *werkning*, *ſluitning*; in 't oneindige; ende dezelve overbrengende tot onzen hier voor beſchreven Tongeſlagh met de korte ſilben, hoe konnen'er eenige gezonde herſſens zijn, die hier van iets anders zouden ter nederſtellen; dan *achteninge*, *betaleninge*. enz.? Waer by noch te weten valt, dat dit *inge*, *niſſe*, en *tſel* geene ydele ſtaerten zijn achter hun wortelwoort; maer 't zijn formele woorden, die in onze oude tale dat gene beteekenen daerze op onze gedachte wijze voor t' ſchepe komen: zoo als naderhant wel eens zal uitgeleit worden. Onze *barytona*, als, *Gevoel*, *Gegeef*, *Bewys*, *Geloof*. *enz.*, eigen[illegible] door achteraſſnoeijinge dus geaccenteert [illegible]nzen oirſpronkelijken Tongeſlagh aen, [illegible] van paſſive beteekeniſſe: en voor zo[illegible]ommig[illegible] van zulke *barytona* ook eene a[illegible]nis ka[illegible] toegeeigent worden; zoo vol[illegible] zulk[illegible] dan teſſens en van een infinit[illegible], e[illegible] [illegible]icipium paſſivum d[illegible] Dier[illegible] [illegible]lijke[illegible]

gelijke meerderleye derivatie komt in de Grammatica wel meer voor: dog nooit moet men die doen als met *zakelykheit*; en geenssins uit bloote *terminatien*.

In 't voorbygaen zal ik hier, om de liefhebberye, noch iets by stellen, dat men by den wegh niet ontmoet. Alle *Verba* is bekent, dat of *activa* zijn, of *passiva*: nu zijn de *activa* wederom of *actionis immanentis*, of *transeuntis*: de eerste noemen de Grammatisten in 't gemeen, *neutra*. De „*Verba actionis immanentis* zijn, uit hare nature, van „vroeger en eerder bevattinge ofte denkbeelt in „ons verstant dan vande *actio transiens*: dit te kennen, heeft in de Derivatien en Formatien ook zijn nuttigheit.

Wegens de ware *formatio* temporum in de *Verba* is de toets, uit deze laetste IV. Stellingen met haer Corollarium, ook zeer gereet en grif. Het *infinitivum Verbi* is'er de laegste wortel af: dit bragt ik op uit de aeloutheit, uitgaende op *ne*, *getuigene*, *gevoegene*. *enz*. en formeerde enkel daer van 1°. het *præsens Indicativi activi*; door agterafsnoeijinge van *ne*: *ik getuige*, *ik gevoege*. 2°., door agterbywerpinge van *t*, het oude *participium passivum*: *getuigenet*, *gevoegenet*. vorder gebruik maek- ik'er niet van. Heeft, nu, iemant hier wat [illegible]; ik wil, ind[illegible]er steen van aanstoot me[illegible]en kan, (on[illegible]lert mijne verantwoor[illegible] wel van l[illegible]ginnen, en formeren [illegible]pora va[illegible]initivum vocabulum

[illegible]4 *getuigen*,

getuigen, *gevoegen*; agterafſnoeijende, voor 't een, *n*; en agterbywerpende, voor 't ander, *et*. Mijne rooy van formatie blijft, dan evenwel, zooze was. My ontbreekt ondertuſſchen geene verantwoording van dat *infinitivum* op *ne*: gantſch extra gerundium of regimen: dog ze is met geen Nederduitſche penne te beſlegten. In mijn Schepenen-briefje van 1435 hebbe ik, *Ende hi geliede 'er af voldaen te weſene*: is daer gerundium, of caſus rectionis? en zoo ontelbaer. Het Griex, daer de Heer Moonen hem op beroept, heeft ook *ναι* in infinitivo; τετυφεναι, τυφθηναι; en zoo in elk verbum. *αι* dan uitgeſproken als *ε*: (zoo als in de outheit wel voetſtap, en in de hedendaegſche Griexe uitſprake algemeen, is) wat levert dat dan anders als *tetufene*, *tufthene*. *enz.*? Is dit nu zoo allervreemtſt van Ons aloud, en noch 't hedendaegſch Vlaemſch, infinitivum *wezene*, *getuigene*? Doch ik ſcheide 'er hier af, om de gezegde reden. Men overwege eens, waer van daen nader den Latijnen hun *re* in infinitivis herkomſtig zy. Schotelius, dat ongelukkig en onhandig modél tot ons Nederduits, gewaegt pag. 565, dat in 't Hoogduits oulinx de Infinitiva ook tot ſtaert hadden *de*: *bewieſende* voor *bewieſen*. *enz.* Vlaenderen en Brabant zy men wel verdagt, dat, daer 't Nederduitſche oitſpronkelijkheit geldt, geenſſins moeten buitenſtaen: in 't voeren der penne, houde ik die voor immers zoo oud, indien niet ouder, dan Hollant; en daer by voor zeer authentijk. Hoe

Over-

Overyssel daer in bestae, is de post vanden Heer Moonen om op te brengen.

Hier tegens; hoe staet 'er de Heer Moonen by met zijne *formationes* temporum; hy formeert maer alles, vanden hoogen boom af, uit een gefabrijkt uitdruxel vanden *Imperativus modus activus:* de onnoozelste dooling, die in een verstant vallen kan. Die *modus imperativus* is ons begrip van meerder t'samengezette en ingewikkelde relatie dan het *infinitive* woort; ja dan het *tempus præsens* en *imperfectum activi*, ende zelfs dan het *participium passivum*. Daer en kan immers geene *imperatio* (Gebieding) in de nature plaets hebben, dan 't en zy 'er twee werkende wezens tsamen komen; en veele andere redenen meer. Derhalven kan 's menschen eerste denkbeelt in de *Verba* niet vanden *Imperativus* beginnen; alwaer hy schoon van een egt en ongefabrijkt uitdruxel: Derhalven kan deze nooit het grond-oft wortel-woort zijn, waer van men al, wat eerder en vroeger in ons denkbeelt zy, formere. Dit is kort vonnis; en zoo zaek-beslissend, dat het in de gantsche nature geen hooger beroep toe en late. Een Cartesiaen zou noch zeggen, dat ons denkbeelt kon beginnen van het *præsens Indicativi activi: Ego cogito, ergò sum.* Maer vermits dit, in allen gevalle maer stant grijpe alleen in *Verba neutra, sive actionis immanentis & non in transitivis*, zoo blijft het *Infinitivum Verbi* den prijs van 't allervroegste denkbeelt alomme behouden.

En leit hier mede geen klein deel der geheele Spraekkunst vanden Heer Moonen gantsch over kant. 't welk hem van daen komt, dat Hy zig maer blindeling, zonder te filozoferen of op Nederlantschen Tongeslagh te letten, op het miswijzend kompas van zijnen Hoogduitschen Schotelius heeft gaen verzeilen.

Buiten deze Wiskunstige toetse zijn'er dan vele Grammatische redenen, ten uitersten gewigtig in onze tale; waerom het onmogelijk is, dat de *imperativus* de allerminste schaduw zelfs van grond- oft wortel-woort ergens in zy. Wy hebben kort te voren, daer al iets van aengeraekt. Eenen Zuithollander is vroedt te maken, dat hier door in vele woorden eene letterspelling geboren raekte te worden, waer by 's Lants-vocael-klanken in eene onredderbare verwarringe vallen: als in de woorden *Vreezen* en *Lezen*; *Hooren* en *Boren*; waeraf het klankverschil in den Zetel onzer Republijke (Zuithollant, namelijk) den kinderen bekent is.

Eene Gebieding (*imperatio*), wijders, heeft *physicè & naturaliter* plaets, zoo wel in den derden persoon, als in den tweeden: in den tweeden, namelijk, aen byzondere menschen; ende in den derden aen eene algemeenheit van menschen te gader. (*universitas*) gelijk van dit laetste een volheit van voorbeelden is in de aeloude Roomsche Wetten, zoo der XII Tafelen als andere meer: en in singulari en in plurali numero: ende om niet verre te loopen, in de Nieuwe Overzettinge, dat boek

daer

daer men de Gemeenen-Lants-tael gantſch niet uit durft halen, 2. *Timoth.* II. 14. ſtaet het bevel des H. Apoſtels in den derden perſone: *Een yge-lijk, die den naem van Chriſtus noemt*, ſta af *van on-geregtigheit.* en zoo ook elders meer. Men zie'er den grond-text vry op naer. Als wy nu gaen in-zien, hoe wy Nederduitſchen ſtaen met onze uit-druxels van die *Gebiedingen*, zoo bevindenwe, dat de Planters onzer tale geen afzonderlijk en eigen uitdruxel daer toe aen ons overgelevert gehad heb-ben; evengelijk ook niet aen eenige onzer nagebu-ren: waerom onze tael dan, uit nood, hier toe byhaelt het *præſens Subjunctivi*; zoo in den twee-den, als in den derden perſone: en aldaer bezigen onze Digters, vande alleroutſte zelfs, om de zachtheit van rijm, zulk Rijmverlof, alswe in onze *Idea* pag. 49. aentrekken. De Proſe heeft het, en hier in en in meer daer by, ook wel. Waerlijk, als ik zulke dingen in de Spraekkunſt vanden Heere Moonen bejegene, zoo is my leedt, dat hy, voor 't uitgeven, met mijns-gelijk niet eens reden-gevoert hebbe: Hy is by my in groote agtinge, om zijne ernſtige liefhebberye, daer 't hem geluſt heeft zoo grooten arbeit aen te hangen: en dat noch, 't gene Hem in dezen geenſſins te na mag komen, midden in zijn werkelijk beroep en hooge jaren. Daer ſtaen ook, in zijne Spraek-kunſt, vele fraeije dingen: de *Syntaxis* is door-gaents goed; alleen in 't *regimen præpoſitionum*, waer mede 't in onze tale zoo ſtaet als wy hier voor be-

ſchrijven

schrijven, moet'er de *genitivus* bykomen: En zijn bouwen op de Poëtisch-gesnoeide Substantiva kan geleden worden als eene *Etymologie* op de Spraekvorme der Digteren, waer van Hy een voornaem lidt is. Hy moet'er maer vrymoedig by melden, dat het zijne Verkiezing zoo is onder verbeteringe. enz. en dat Hy de tael der Republijke laet by 't gene zy wezen mag. Men moet het een zoo wel zeggen als het. ander. de studie op onzer tale Aeloutheit, daer alles van beginnen moet, zal by Hem zoo sterk of niet bebouwt, of niet gade geslagen, wezen als by my; evengelijk wy, die dit hier te Rotterdam 40 en meer jaren immers deden, wederom het *genus* en *casus*, ons anders genoeg bekent, zoo niet agteden: waerom ook de Schriften van onzen *Joachim Oudaen* hier in juist zoo ten uitersten rigtig niet vallen. yder lidtmaet onzer Nederduitsche Taelgeleertheit moet egter zijne behoorlijke eer hebben. Men kan maer dat ligt wel opvolgen dat men ontfangen heeft.

In *Schotelius* is, deze radix imperativus een evenonverantwoordelijke fout. 't Hoogduits, daer ik my niet mede bemoeijen wil, leit daer in op geene andere hoogte, dan ons Nederduits.

Waer moete ik my noch al verder henen wenden? ik zal't dog alles, *quatenus systematis*, op zijne egte beenen doen nederkomen.

Wegens mijnen IX. Geslagt-regel, pag. 16: Daer en schort niet aen 't gene de Heer Moonen inbrengt: zijne Poëtisch-gesnoeide *Min*, *Vlek*, *Smet*,

Smet, *Plaeg*, *Vraeg*, *Zugt*, *Vlugt*, *Smert* werken hier tegens niets. Inde Grammatica, waer in men bekent dat de beginsels, *elementa*, in de Gemeenen-lants-tale moeten geleeraert worden, moeten dan ook geene andere woorden gelden, dan die der Gemeenen-lants-tale zijn: en deze; agtervolgens onzen reetsbetoonden Tongeslagh die hier de eindelijke consonant met eene *respiratie* hervat, luidt *Minne*, *Vlekke*, *Smette*, *Plage*, *Vrage*, *Zugte*, *Smerte*; alle *per Syncopen* bekortet uit Verbalia op *inge*; en daerom volgens mijnen VIII. Regel, pag. 16. feminina. 't Is voorts waer, dat wy vele zulke bekortede nomina hebben, die, door opkomend Gebruik dat oirspronkelijk genus femininum hebben verlaten: en dat is een nood-zaek tot het hebben van eene Geslagtlijste: zoo als de Heer D. v. Hoogstraten in zijne Aensprake te regt vermaent. Dezen IX. Regel heb ik nu ook veel veel universaelder. Op dat men eens wete aen wat klip en Scho[illegible]us, en de Heer Moonen, en alle hunne volgers, zig verzeilen: zy begrijpen, *Alle Wortelwoort is van 't kortste*; en te recht. Maer hunt sluitreden, *Ergò*, *Alle kortste is 't Wortelwoort*, is, zeit Aristoteles, een *sophisma à dicto secundum quid*: 't welk zig oploscht met te onderscheiden tusschen *oirspronkelijk kortst*, en *kortst door snoeijinge van yveraers*. Met dit gezigt-glas is alles in helderen dag.

Op pag. 49. *ik laze*, *ik sprake*: Daer was in Nederlant een tijt, dat men *wijzen*, *prijzen*, *zingen*,

gen, *betreffen*, *bewegen*, *bergen*, *lezen*, *zenden*. *enz*. conjugeerde in Imperfecto *ik wyſ'de*, *ik pryſ'de*, *zing'de*, *treffede*, *beweeg'de*, *berg'de*, *lees'de*, *zendede*: en in præterito paſſivo *gewyſd*, *gepryſd*, *gezingd*, *getreft*, *beweegd*, *gebergd*, *geleeſd*, *gezend*: inde plaetſe dat nu doorgaents is *ik weez'*, *preez'*, *zong'*, *bewoog'*, *borg'*, *las'*, *zond'*: en wijders *gewezen*, *geprezen*, *gezongen*, *getroffen*, *bewogen*, *geborgen*, *gelezen*, *gezonden*. Om deze verſcheidenheit aen te toonen en overeentebrengen, moet in de Nederduitſche Grammatica nootwendig eene *hypotheſis* opgelevert worden: (Zoo als de Heer Moonen daer in zijne Spraekkonſt mede omſpringt, *in troeppen*; even als Schotelius in zijn Hoogduitſch; is niet voldoende.) En deze *hypotheſis* is dan de mijne; welke ik grontveſte op onzen Tongeſlagh en de Analogie te zamen. Weet iemand tot deze overeenbrenginge èen betere *hypotheſis*; (want daer moet'er onvermijdelijk eene wezen) hy gebruike zijne v[illegible]eit van op te komen. In die zelfde *hypotheſis* van my is dan *de* het algemeene merkteiken van 't *imperfectum Indicativi activi*. 't Is my voorts niet onbekent, dat die rooy van imperfecta en participia, welke ik, om gelijke bewoordinge met vorige Grammatiſten, *onregelmatig* noeme, al in onze worteltalen, de Gothiſche en Engelſaxe, haer gebruik had: maer my ſchortte de zinlijkheit tot zoo eene *hypotheſis*, die inzonderheit beide die rooijen teffens voor ons vernuft in maegſchap ſtelde. 't Gene,

ondertuſ-

ondertusschen, de Heer Moonen bybrengt, dat *schortte, wachtte, stortte, beregtte, kostte. enz.* niet zou wezen eene verkorting van *schortede, wachtede, stortede, beregtede, kostede*, is loutere verzinning. de XXIV$_e$. waerneming op onze tale vanden Drost P. C. Hooft, nu by den Heere David van Hoogstraten achter zijne Geslagtlijste doen drukken, zet zulx buiten twijffelinge. Noch moete ik den Heere Moonen indagtig maken, dat hy Gotthische of ook wel oude Hoogduitse woorden bybrengende, uit derzelver uitgang nooit deze bewijsreden trekken kan, dat het met onze Nederlantsche uitgangen daerom net ook zoo is: onze Tongeslag, die hier 't geschil scheidt, moet'er eerst op naergevraegt worden, wat die'er van zegge. Daer by, als gemeld, gaet in die aeloude dingen de *metaplasmus* al vroeg in zwange. Door ervarentheit van lezen leert men oordeelen.

Op pag. 22. *nominativos plurales priscis fuisse in e.* dit heb ik generael gezegt, ziende zoo wel op adjectiva, waer in 't ook by de Nieuwe Overzetting wel gevolgt is; als op substantiva, waer in 't nu gantsch ouderwetsch is. De Voorbeelden van substantiva zijn zoo gereet in Melis Stokke, in den Delffen Bijbel, en al wat oud is; dat ik verschoont moete blijven van daer hier papier mede vuil te maken. zelfs aldaer gebreken geene adverbia in *en: kortelyken.* Flor. V. ℣. 964. *enz.* In mijne Schepenen-briefjes is *Wy . . . . . Scepene.* in plen.

Op

Op pag. 24. *adjectivorum vulgaris terminatio in* e. De Heer Moonen had, in zijne Spraekkonst pag. 51. lin. 8. 9, hier van wat gemeld, daer ik dit mijne uit de outheit tegen zettede: gelijk 't ook *vulgò* zoo blijft: het eenige hedendaegsche uitzonderingtje (want vande outheit blijkt my niets, 't gene men niet op rekeninge van metaplasmus stellen kan) daer op in de heele Grammatica is, dat by zommige substantiva (niet by alle) het adjectivum de *e* agter af verliest, als'er de articulus indefinitivus *een* voorgaet: te weten by de neutra; *een hoog vertrek. enz.* en alleen eenige masculina, *een kloek meester, een ryk koopman. enz.* want by vele masculina blijft mijn Regel in stant; *een goude toren, een hooge berg. enz.* Dog weet zijn E. nu wel de determinatie, wanneer 't adjectivum in dit laetste geval de *e* behoudt, en wanneer *verliest?* Deze leit in het Schakeersel der silben by onzen Tongeslagh: dat daer na wel eens opkomt.

De *Gentilia* op *naer* (pag. 26.) moet geen stof tot geschil zijn in onze Duitsche woorden. (Hoe 't vreemde talen maken, raekt ons niet) Die niet langer dan 3 silben zijn; *Leidenaer*, *Delvenaer*, *Hagenaer*, *Goezenaer*; lijden algemeenlijk in ons Neerlants geene verkorting; maer wel die van meerder silben; *Haerlemmenaer*, *Rotterdammenaer. enz.* welke, by inkortinge van een silb, ook op *er* verzet worden.

Is't op *dome*, *scepe*, *hede*, (pag. 26.) noch der ne waerd om exceptie aen te heffen? naer al wat

ik

ik vooraf betoont hebbe en uit onzen Tongeslagh, en uit Belezentheit ? L. Meijers Woordenschat. III. d. toont *Doeme :* Boxhoorn op Veldenaer toont *Graefscepe :* Zekere mijne Keuren van Vlaenderen, gedrukt te Gend 1643, toonen *De Stede ende Heerlichede van Hontscoten behoort toe E. Heere F. van Hornes.* Daer moet maer naerstig gelezen worden. 't Engelsax, als met ons in Tongeslagh schier gemeen in deze woorden, zal 't ook toonen. Onze woorden *lengde*, *engde*, *koude. enz.* die, by inkortinge, afkomen van *langhede*, *enghede*, *kouthede. enz.* bewaerheden dit ook.

'tZy dan hier mede zoo verre eenmael genoeg. De rest zal zich zelve wel redden.

In mijne eersten Regel der *Syntaxis.* pag. 64. bracht ik voort, 't gene ook volle proef houdt; en de Heer Moonen schijnt mede-te-stemmen; Hoe 't een Gebruik is in de Gemeenen-Lants-tale van onzen Staet, een aengehefte bejegening aen eene Mogentheid, oft Mensch van aenzien, in den derden persone zoodanig te vervolgen; dat midden door het lichaem des geschrijfs (zonder 't Opschrift naer te zien) kl[illegible]rschijne of men een' Man-mensch voorh[illegible]' Vrouw-mensch. Onze Overheidt o[illegible]lit in een net formulier : De vermei[illegible]hrijvers daerentegen, de Drost P. C[illegible] weten in de [illegible] hunnen sch[illegible] geene mou[illegible]n : Zy ge[illegible]zelfde houc[illegible]gens bei[illegible]ende

D [illegible] wel

wel namentlijk zulk eene die alleen op de Vrouwelijkheit slaet. Men leze eens van P. C. Hooft de opdragt zijner Historien aen den Prins Henrik van Oranje; ende men zal in 't lichaem derzelve niet konnen onderkennen ofze houdt aenden Prins oft aende Princesse. Een klaer bewijs niet alleen vande waerheit onzes gemaekten onderscheits tusschen den Gemeenen-Lants-stijl en den stijl onzer Digteren; maer zelfs ook, dat de eerste wel volmaektheden heeft, waer in hy uithaelt boven den tweeden. Behalven, nu, dat het zeer redelijk is dat al ons Nederduits geschrijf in zijne bejegeningen de sexe doe onderkennen; zoo is 't daer by ook niet te zeggen, hoe groot een verwerring deze misstelling der Dichteren veroirzaken zou in schriften des Gemeenen-Lants, in Onderhandelingen, in Overkomsten. *enz.* waerom zulk wangeschrijf in de Republijke niet kan aengaen. Ik achte waerdig den Gemeenen-Lants stijl hier omtrent eens voor den klaren dag te brengen.

In 't *possessivum pronomen* dat voorop staet, namelijk tot een Man-mensch *Zijne Majesteit*; en tot een' Vrouwmensch *Hare Majesteit*; is men met malkanderen eens: maer in de uitdrukkinge van 't agternavolgend *pronomen relativum* geschiet telkens de misslagh: 't Gemeene Lant schrijft, *Zijne Majesteit heeft* Zijne *benden gemonstert*; en *Hare Majesteit heeft* Hare *benden gemonstert*: daerentegen schrijft het Digterschap aldaer beides-gevals, *Hare benden*; en zoo over al: Door welk, wel *letter-*

lijk

lijk dog niet *zakelijk*, *relativum* in 't lichaem van een Rede gantsch in de malinge raekt, of *benden* tot eenen Man oft tot eene Vrouw gerefereert staen. Om buiten deze malinge te blijven, is bekent, dat de Grieken tot de onderkentenisse van deze Maulijke en Vrouwelijke relatien hebben twee afzonderlijke uitdruxels; αὐτῦ, en αὐτῆς: naer welker gelijkenisse wy Nederduitschen in eenen stijl die zeer scherp en naeu luistert, als van *Uiterste Willen* en alle ander Borgerlijk bestipt geschrijf, dan ook gebruiken, *vanden zelven*, *deszelfs*, in masculino; en *vande zelve*, *derzelver*, in feminino. Nu vermits dit al te stijf en ongekookt opkomt in eenen stijl van ruimer miltheit; gelijk *Historien*, *Gedigten*, en alle Cieraetschrift, daer nocht geld nog lantzaek aen vast is; zoo is, hier in, by Landt-gebruik tot uitdruxel van die relatien te hulpe genomen ons possessivum pronomen *Zijn*, *Hare*; en hoe, namelijk? immers in relativo op geene andere wijze of rooije, dan zoo gelijk als 't plaets heeft in possessivo: dit spreekt de gezonde Rede. dat is, dan *Zijn* voor de mannelijke relatie; en *Haer* voor de vrouwelijke. Dit is de houding der Gemeenen-Lants tale in deze bejegeningen; op de Reden gegrontvest; van welke de houding der Digteren verwart gaet afwijken. Zy konnen dit op mijn berigt eens nader indenken. Dan laet men agter het femininum *Majesteit*, in de tale des Lants, nooit volgen *Hy*; ook nooit *Zy*; in nullo casu: zijnde het dit laetste pronomen substantivæ potestatis, dat ons Digterschap hier van boven neder in de sloot leidt: maer men laet agter dat femininum *Majesteit* volgen het pronomen *dezelve*; (*is*, *ea*, *id*) ook wel, in Dativo & Accusativo, *Zig* in utroque genere: mede noch wel *Haer* in feminino. Dit pronomen relativum *dezelve* (*is*, *ea*, *id*: in 't Fransch *icelui*, *icelle*.)